

Nr 273.

Av herr **Holmström m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m.*

Kungl. Maj:ts proposition nr 96 med förslag till arbetstidslag för detaljhandeln och butiksstängningslag bygger visserligen på det betänkande, arbetsutredningen angående affärs- och kontorsanställda avgivit, men i vissa icke oväsentliga punkter har Kungl. Maj:t frångått de sakkunnigas förslag. Detta finna vi ur flera synpunkter opåkallat. Arbetstidsutredningen räknade representanter för samtliga de parter, vilka skulle komma att beröras av utredningen. Köpmannaintressena företeddes sålunda av verkställande direktören i Sveriges Köpmannaförbund samt ombudsmannen i Sveriges Tobakshandlares Riksförbund, medan förtroendemannen hos Svenska Handelsarbetareförbundet företrädde de anställdas intressen. Kommittén representerade även tre av de fyra stora politiska partierna. Av kommittébetänkandet framgår, att de sakkunniga funnit angeläget skriftligen eller muntligen höra alla organisationer eller enskilda, vilka kunna anses intresserade av utredningen.

När en så allsidigt sammansatt kommitté, inför vilken alla berörda parter haft möjlighet framföra sina synpunkter, framlägger ett enhälligt betänkande, anse vi, att några väsentliga ändringar i vad kommittén föreslagit icke böra företagas med mindre synnerliga skäl därför kunna anföras. De ändringar, vilka i propositionen föreslås, innebära emellertid ur skilda synpunkter en försämring i jämförelse med vad de sakkunniga föreslagit. De sakkunniga synas vid utformningen såväl av förslaget till arbetstidslag som förslaget till ny butiksstängningslag ha beaktat allmänhetens berättigade intressen. Vi vilja i detta sammanhang erinra om att även de anställdas organisationer i allmänhet understödja sakkunnigbetänkandet i de punkter, där ändringar nu föreslagits. I motsats till de sakkunniga har Kungl. Maj:t i ett flertal punkter icke tagit hänsyn till de speciella förhållanden, under vilka detaljhandeln arbetar. Kommitténs enhälliga betänkande bygger på ömsesidigt hänsynstagande från de berörda parterna. Köpmännens representanter ha sålunda beaktat arbetstagarnas intresse av att en laglig reglering av arbetstiden kommer till stånd. De anställdas representant har å sin sida biträtt den meningen, att den nya arbetstidslagen liksom butiksstängningslagen bör utformas under skäligt beaktande av detaljhandelns intressen. Det synes oss vid sådant förhållande mindre lämpligt att rubba det samförstånds-förslag, som kommittébetänkandet utgör, på sätt skett i den kungliga propositionen. Det må ytterligare understrykas, att Svenska Handelsarbetareförbundets representant i kommittén ansett sig kunna och böra utan reservation acceptera det kommitté-förslag, vari nu föreslås ändringar till köpmännens nackdel.

Under hänvisning till vad ovan anförts anse vi oss i nedannämnda punkter böra föreslå ändringar i Kungl. Maj:ts förslag. Våra ändringsyrkanden ansluta sig i allmänhet till det enhälliga kommittébetänkande, varpå propositionen bygger.

Enligt propositionen skulle 4 § i arbetstidslagen för detaljhandeln erhålla följande lydelse:

»Arbetsgivare må icke använda arbetstagare till arbete under längre tid, raster oräknade, än 48 timmar i veckan. Arbetstiden må ej något dygn överstiga 10 timmar.»

Enligt sakkunigebetänkandet har denna paragraf följande lydelse:

»Arbetsgivare må icke använda arbetstagare till arbete under längre tid, raster oräknade, än 48 timmar i veckan. Såvitt sammanlagda arbetstiden för tidrymd av högst 8 veckor, med utgångspunkt från den 1 augusti varje kalenderår, icke blir längre än att den motsvarar 48 timmar i veckan, må arbetstiden fördelas på annat sätt än i första punkten sägs. Dock må arbetet icke någon vecka överstiga 54 timmar.

Arbetet må ej något dygn överstiga 10 timmar.»

Enligt vårt förmenande kommer den ändring, Kungl. Maj:t föreslår beträffande 4 § att betydligt försvåra lagens tillämpning för köpmännens vidkommande. De sakkunnigas förslag anpassar sig smidigt efter detaljhandelns särskilda arbetsförhållanden, medan Kungl. Maj:ts proposition helt bortser härifrån. Vi åberopa härvid de sakkunnigas motivering, ur vilken vi tillåta oss citera följande å sid. 140—141:

»Vid övervägande av vad sålunda förekommit och med beaktande av detaljhandelns särskilda förhållanden ha de sakkunniga kommit till den uppfattningen, att allmänna arbetstidslagens stränga reglering på detta område skulle föranleda betydande svårigheter. Inom detaljhandelns flesta branscher är behovet av arbete ej lika fördelat över årets veckor, utan det finns en eller flera säsonger, då påfrestningen på personalen blir förhållandevis stor, men mellan dessa bruka ligga mer tysta perioder, då de anställda kunna erhålla större ledighet. Detsamma gäller även den verksamhet utanför detaljhandeln, som lagen skulle omfatta. Ur de anställdas synpunkt synes icke något vara att invända mot att en överflyttning av arbetstiden mellan de olika veckorna kan ske, om blott arbetstiden i genomsnitt stannar vid 48 timmar i veckan. En bestämmelse härom bör dock utformas med tanke på att en sådan överflyttning icke får tillåtas i den utsträckning, att de anställda vissa veckor oskäligt betungas. Vidare kan det med visst fog anföras, att kontrollen över lagens efterlevnad försvåras, om den period inom vilken överflyttning får ske göres alltför lång. Men en överflyttningsrätt bör finnas, som icke är beroende av arbetsrådets tillstånd i varje särskilt fall utan kan tillgripas utan omgång och formalitet.

Lantarbetstidslagen låter arbetstiden i hög grad variera efter olika årstider. Den där valda regleringen passar dock icke för detaljhandeln, då säsongerna inom de olika branscherna icke alltid infalla vid samma tid. För de flesta är visserligen tiden före jul den mest arbetstyngda, men vid sidan härav har t. ex. manufakturhandeln och närbesläktade branscher säsong viss tid vår och höst. För vissa branscher är arbetet särskilt påfrestande omkring flyttningstiden i oktober. I allmänhet kan större ledighet beredas sommardag, men för vissa branscher och vissa orter kan i stället denna tid vara särskilt

arbetstygnd. De ovan antydda svaren å de sakkunnigas frågeformulär giva även vid handen, hur varierande förhållandena kunna vara. Säsongernas längd kan även var mycket olika, ibland blott ett par veckor men stundom två månader eller rentav mera. Vid sidan av säsongpåfrestningar må nämnas sådana, som orsakas av inventeringar och realisationer, men åtminstone de sistnämnda torde numera vara av förhållandevis mindre betydelse med hänsyn till behovet av arbetstidsöverflyttning.

Det skulle kunna göras gällande, att det här berörda ökade behovet av arbete vissa tider borde helt tillgodoses genom övertidsarbete, men i så fall torde betydande svårigheter för arbetsgivarna inträda, med tanke både på den begränsade övertidsramen och den lagstadgade övertidsersättningen enligt förslaget.

De sakkunniga ha därför ansett sig böra föreslå, att arbetstiden endast i genomsnitt för varje 8-veckorsperiod fastställs till 48 timmar i veckan. Dock skall den ordinarie arbetstiden icke någon vecka få vara mer än 54 timmar och icke något dygn mer än 10 timmar. Genomsnittet bör beräknas för fasta fortlöpande perioder, på samma sätt som man numera beräknar 4-veckorsperioderna för övertid enligt allmänna arbetstidslagen. Det skulle dock vara olämpligt att låta beräkningen av 8-veckorsperioderna löpa från kalenderårets början. I så fall skulle det återstå en 4-veckorsperiod i december, när behovet av överflyttning i regel är störst. De sakkunniga ha därför föreslagit, att 8-veckorsperioderna skola räknas från den 1 augusti varje år, vilket synes giva det för detaljhandeln i allmänhet bästa resultatet.

Den föreslagna lösningen torde icke helt tillfredsställa önskemålen på köpmannahåll, där man vid förhandlingar inför de sakkunniga förordat periodens bestämmande till 13 veckor (ett kvartal). De sakkunniga förbise icke, att en period av 8 veckor för vissa branscher kan synas för kort, då vissa säsongpåfrestningar kunna räcka längre än denna tid. I regel torde dock en tid av 8 veckor vara tillräcklig, och skulle i enstaka fall svårigheter av större betydelse uppkomma, kan arbetsrådet enligt 5 § av lagförslaget medgiva undantag för visst företag eller Kungl. Maj:t enligt 11 § för hel bransch.

Vid förhandlingarna inför de sakkunniga ha å andra sidan vissa talesmän för de anställda förordat, att överflyttningsrätten, om den överhuvudtaget skall finnas, bör inskränkas till en period av 4 veckor. Att i så hög grad begränsa möjligheten att variera arbetstiden skulle enligt de sakkunnigas mening dock betaga den nu ifrågakommande regeln dess egentliga värde. Det har anförts, att en så kort period skulle vara erforderlig för att kunna kontrollera arbetstiden, men med hänsyn till 9 § i lagförslaget torde denna invändning icke vara så tungt vägande. Det har vidare framhållits, att genom en längre gående överflyttningsrätt behovet av övertidsarbete och därmed också de anställdas övertidsersättning blir mindre. Men ur allmän synpunkt synes det närmast vara en fördel, om driften kan så rationaliseras, att ej så mycket övertidsarbete blir erforderligt. Därmed kan på längre sikt räknat uppnås större fritid, vilket kan vara av värde även för de anställda. Genom överflyttningsrätten sporras nämligen arbetsgivarnas intresse för att verkligen under mer tysta perioder giva de anställda all den ledighet som förhållandena medgiva, för att i stället kunna använda den besparade tiden under säsong och undvika att då uttaga övertidsarbete. Den så erhållna fritiden kan för arbetstagarna vara ganska värdefull.»

Av de sakkunnigas motivering framgår, att man från köpmannahåll föreslagit att för varje 13-veckorsperiod arbetstiden skulle fastställas till 48 timmar i veckan. De sakkunniga ha emellertid föreslagit en 8-veckorsperiod, och köp-

männens representanter i kommittén ha anslutit sig härtill, ehuru som det heter i kommitténs motivering »de sakkunniga icke förbise, att en period av 8 veckor för vissa brancher kan synas för kort». För vår del vilja vi bestämt påyrka, att åtminstone det av de sakkunniga framlagda förslaget om en 8-veckorsperiod antages av riksdagen.

Vi hemställa sålunda, att 4 § i arbetstidslagen för detaljhandeln får den lydelse, som föreslagits av arbetstidsutredningen.

I Kungl. Maj:ts förslag till arbetstidslag för detaljhandeln föreslås 7 § 1 mom. erhålla följande lydelse:

»Till betjäning av kunder, som vid stängning av försäljningslokal, rakstuga, frisérsalong, fotografiateljé eller badinrättning befinna sig i lokalen samt till sådana förberedelse- eller avslutningsarbeten, som för driftens obehindrade gång nödvändigtvis måste utföras före eller efter den allmänna arbetstiden, må nödigt antal arbetstagare användas å övertid under högst sju timmar i veckan, dock icke något dygn mer än en och en halv timme. Ordinarie arbetstid och övertid enligt detta moment må tillhoppa icke utan tillstånd av arbetsrådet något dygn överstiga 10 timmar.»

För sådant övertidsarbete, varom stadgas i 7 § 1 mom., skall enligt 8 § arbetsgivare vara pliktig utgiva särskild ersättning.

De sakkunniga föreslå att högst fyra timmar i veckan, dock icke något dygn mer än en timme, skall få användas för förberedelse- och avslutningsarbeten av det slag, som omnämnes i propositionens 7 § 1 mom. För detta arbete skall likväl särskild ersättning icke utgå.

Skillnaden mellan propositionen och de sakkunnigas betänkande i denna punkt är sålunda, dels att förberedelse- och avslutningsarbeten i propositionen upptages till sju timmar i veckan men av de sakkunniga till fyra timmar samt dels att dessa arbeten enligt propositionen skola avlönas som övertidsarbete, under det att de sakkunniga undantagit dem från regeln om obligatorisk övertidsersättning. Undantag från denna regel har i de sakkunnigas förslag gjorts jämväl för s. k. nödfallsarbeten enligt 6 §, vilket undantag ej heller upptagits i propositionen. Som motivering för sin ståndpunkt anföra de sakkunniga:

»Vid övertidsarbete enligt 1 mom., alltså kundexpediering och egentligt förberedelse- och avslutningsarbete, kan det däremot knappast vara lämpligt att tvångsvis bestämma, att särskild övertidsersättning alltid skall utgå. Det kan med visst fog anföras, att det ej sällan beror på den anställde själv — åtminstone delvis — om arbete å övertid av detta slag erfordras och hur länge det behöver fortgå. En tvingande regel om övertidsersättning skulle därför här kunna fresta den anställde att förlänga arbetet. Det må också erinras, att gällande kollektivavtal för butiksbiträden i allmänhet ej stipulera övertidsersättning i detta fall. 1930 års konvention föreskriver ej övertidsersättning för förberedelse- och avslutningsarbete, ej heller de norska och tyska arbetstidslagarna.

Det synes vidare icke tilltalande, att arbetsgivaren av lagen skulle tvingas att betala särskild övertidsersättning efter förhöjd taxa vid övertidsarbete, som kräves i nödfallssituationer och är medgivet enligt 6 § av lagförslaget.»

Kommitténs uppfattning, att förberedelse- och avslutningsarbetena inom detaljhandeln äro av sådan art, att de i icke oväsentlig mån skilja sig från

förberedelse- och avslutningsarbeten inom andra områden av näringslivet, har erhållit ett starkt stöd i de yttranden, som avgivits av såväl olika köpmannaorganisationer som de handelsanställdas sammanslutningar, om än meningskiljaktigheter försports t. ex. i frågan om, hur lång tid lagstiftningen bör reservera för ifrågakvarande arbeten. Beaktas bör emellertid, att jämväl de närmast berörda arbetstagarorganisationerna — Handelstjänstemannaförbundet och Svenska Handelsarbetareförbundet — i sina yttranden förutsatt, att utom ordinarie arbetstid viss tid skulle anslås för förberedelse- och avslutningsarbeten utan lagstadgad skyldighet för arbetsgivaren att betala särskild ersättning härför. Nämnda förbunds huvudorganisationer, Daco och Landsorganisationen, ha icke heller härutinnan deklarerat avvikande mening.

Praktiskt taget fullständig enighet har vidare i de inkomna yttrandena rått därom, att ersättning icke bör i lag föreskrivas för nödfallsarbete å övertid.

De skäl, som anförts för att inom en begränsad ram medgiva uttagandet av ersättningsfri övertid för utförande av förberedelse- och avslutningsarbeten, stärkas enligt vår uppfattning ytterligare därav, att det många gånger, i synnerhet i något större affärsföretag, måste bli svårt att anordna en effektiv kontroll över hur lång tid, som varje anställd faktiskt använder för den kanske viktigaste formen av avslutningsarbete, nämligen expediering av kunder, som äro inne i affären vid stängningsdags men då ännu ej hunnit expedieras.

I propositionen har vidare ingen hänsyn tagits till de ekonomiska konsekvenser, som ett bifall till förslaget om ersättningsplikt för allt arbete utom ordinarie arbetstid skulle medföra för detaljhandeln. Departementschefen säger sig i detta sammanhang instämma med de sakkunniga däri, »att de olägenheter av en laglig reglering i avsedd omfattning, som för vissa företag otvivelaktigt skulle uppstå, dock icke vore så betydande, att de kunde anses uppväga de fördelar, som en arbetstidsreglering skulle medföra för personalen och ur allmän synpunkt». Då är likväl att märka, att just skärpningen i Kungl. Maj:ts förslag genom den obligatoriska övertidsersättningens utsträckande till att omfatta jämväl förberedelse- och avslutningsarbetena, vilka hittills allmänt varit undantagna från övertidsersättning, måste bli mycket betungande för detaljhandeln, samtidigt som denna skärpning betyder en genomgripande förändring i de kollektivavtal, som slutits under medverkan av köpmännens och de handelsanställdas egna fackliga riksorganisationer.

I anledning av socialstyrelsens påpekande, att kollektivavtalen för inom detaljhandeln anställda lagerarbetare som regel bestämma övertidsersättning för förberedelse- och avslutningsarbeten, må i förbigående anmärkas, *dels* att lagerpersonalen utgör ett försvinnande litet antal av totala antalet anställda i detaljhandeln samt *dels* och framför allt, att förenämnda arbeten endast i ringa omfattning behöva komma i fråga för denna personalgrupp, medan motsatsen är fallet för biträdena. Det är egentligen endast avslutningsarbeten, som i mindre utsträckning förekomma för lager- och utkörarepersonal: i Köpmännens Garantiförenings och Svenska Handelsarbetareförbundets riksavtal för lagerarbetare och chaufförer har emellertid hänsyn tagits även härtill, då nämligen ingen övertidsersättning utgår för de första 10 minuterna för lager-

arbetare respektive de första 15 minuterna för chaufförer efter ordinarie arbetstidens slut.

Under hänvisning till vad vi sålunda anfört, förorda vi, att 7 § 1 mom. i Kungl. Maj:ts förslag till arbetstidslag för detaljhandeln ändras så, att paragrafen erhåller den lydelse, som föreslagits av arbetstidsutredningen. Vidare hemställa vi, att förberedelse- och avslutningsarbete, i den utsträckning de sakkunniga föreslagit, icke måtte hänföras till sådant övertidsarbete, för vilket arbetsgivare enligt 8 § är pliktig utgiva särskild ersättning. Vi dela jämväl uppfattningen, att nödfallsarbete enligt 6 § bör ställas utanför reglerna om övertidsersättning.

Enligt 7 § 4 mom. sista stycket i arbetstidsutredningens förslag till arbetstidslag för detaljhandeln kunna parterna överenskomma om att övertidsersättning i penningar skall utbytas mot ledighet å ordinarie arbetstid. I propositionen har detta förslag icke upptagits. De sakkunniga uttala bland annat:

»Enligt de sakkunnigas förslag skola parterna kunna överenskomma om att övertidsersättning i penningar skall utbytas mot ledighet å ordinarie arbetstid, vilken ledighet då skall vara minst 25 procent längre än den tid, som övertidsarbetet tagit i anspråk. Att utbyta kontant övertidsersättning mot ersättning i tid praktiseras redan nu med gott resultat, stundom med stöd av kollektivavtal. Det flera gånger nämnda riksavtalet innehåller sålunda, att parterna kunna överenskomma att i stället för vanlig övertidsersättning skall lämnas ledighet å ordinarie arbetstid med 50 procent förhöjning. De hörda organisationerna ha även icke haft något att invända mot en sådan utbytesregel.

Det kan visserligen sägas, att därmed beredes möjlighet att överflytta arbetstid från en del av året till en annan i större utsträckning än vad som är medgivet enligt 4 § av lagförslaget. Detta torde emellertid ej behöva möta betänkligheter. En arbetsgivare har knappast intresse av här ifrågavarande utbyte i större omfattning, enär han genom det förlorar mer i ordinarie arbetstid, än han vinner i övertid. För att skapa större klarhet i övertidsförhållandena parterna emellan och undvika farhågan, att stadgandet skulle försvåra kontrollen över lagens efterlevnad, har emellertid föreslagits, att den ledighet, som skall ersätta övertiden, skall vara lämnad senast inom åtta veckor efter det övertidsarbetet utfördes. Av den valda formuleringen torde framgå, att intet hindrar att ledigheten lämnas så att säga i förskott med tanke på behov av övertidsarbete, som förväntas senare uppkomma.

Förutsättning för det nu nämnda utbytet är, att parterna i det konkreta fallet äro ense därom. Det räcker ej, att flertalet arbetstagare inom visst företag äro med om utbytet, för att detta skall få tillämpas rörande övriga arbetstagare. Men naturligtvis kan överenskommelsen vara träffad i kollektivavtal.»

Även i förevarande spörsmål röner kommittén anslutning från såväl arbetsgivarnas som de anställdas organisationer inom handeln. Då möjligheten till utbyte är beroende av överenskommelse därom mellan arbetsgivare och arbetstagare synes, som t. ex. Landsorganisationen framhåller, icke heller någon anledning förefinnas, att principiellt motsätta sig den föreslagna bestämmelsen. Från olika håll har det omvitnats, att uttagandet av ledighet såsom kompensation för övertidsarbete vunnit stor popularitet bland de anställda. Inom större affärsföretag har man understundom låtit personalen rösta om, huruvida kontant ersättning eller ledighet skulle lämnas för övertidsarbete, varvid

personalen i ett flertal fall med betydande majoritet uttalat sig för det senare alternativet — detta även i fall, där den i utsikt ställda ledigheten endast skulle stå i direkt proportion till den tid, som åtgått för övertidsarbetet, så att alltså varje övertidstimme skulle bytas mot en timmes ledighet. Det synes oss då olämpligt att giva lagstiftningen en utformning, som omöjliggör för anställda att uttaga ledighet för utförd övertidsarbete. I propositionen hänvisas till, att kontroll av lagens efterlevnad skulle bli försvarad, därest rätt att kompensera övertidsarbete med ledighet medgäves. Vi tro, att svårigheterna här avsevärt överdrivits, helst som lagen ålägger arbetsgivaren att rörande arbetstagarens användande till arbete å övertid göra noggranna anteckningar i särskild journal, upprättad enligt formulär, som fastställs av arbetsrådet. Det bör icke möta oöverstigliga hinder att giva journalen en sådan uppställning, att lagens efterföljande kan kontrolleras på ett betryggande sätt, utan att journalföringen fördenskill ytterligare behöver belasta arbetsgivarna. Den omständigheten, att bestämmelserna i de kollektiva riksavtalen inom handeln om övertidsersättning i form av ledighet veterligen icke missbrukats eller försvarar för de anställda att tillvarataga sina intressen i här berörda avseende, synes oss även böra tillmätas stor vikt.

Ett särskilt spörsmål är frågan om den tidrymd, inom vilken ledighet skall lämnas såsom kompensation för övertidsarbete. Som ovan framgår hade kommittén fixerat denna tidrymd till åtta veckor. Motionärerna dela emellertid Dacos mening, att tiden icke bör räknas för snävt, då det ofta kan ligga i den anställdes intresse, att ledighet får uttagas senare, t. ex. i samband med den ordinarie semestern. Daco anser icke någon som helst tidsbegränsning för ledighetens uttagande önskvärd; en viss tidsbegränsning torde dock från kontrollsynpunkt böra föreskrivas. Vi upptaga därför Köpmännens Garantiförenings förslag, att ifrågavarande ledighet skall lämnas senast inom tolv månader efter det övertidsarbetet utförts.

På grund av vad vi sålunda i denna fråga anført, hemställa vi, att övertidsersättning, därest arbetsgivare och arbetstagare äro ense därom, må utbytas mot ledighet å ordinarie arbetstid, att uttagas senast inom tolv månader efter det övertidsarbetet utförts.

Enligt 9 § i Kungl. Maj:ts förslag till arbetstidslag för detaljhandeln stadgas, att arbetstagare, som arbetat under minst sex timmar av dygnet, skall äga åtnjuta en under arbetstiden utgående sammanhängande rast om minst en timme. Sådan rast må, om arbetsgivare och arbetstagare äro ense därom, utbytas mot två raster om sammanlagt minst en timme 15 minuter. Enligt arbetstidsutredningens förslag skulle arbetstagare åtnjuta rast, om han arbetat under minst åtta timmar av dygnet. Den ändring som föreslås i propositionen innebär, att biträden jämväl skola äga åtnjuta en timmes rast å helgdagsaftnar, då affärerna skola stängas kl. 16, om vederbörande exempelvis arbetar i ett sträck från kl. 9. Å helgdagsaftnar är arbetet i detaljaffärerna i allmänhet särskilt intensivt, och biträdena åtnjuta sådana dagar vanligen endast kortare måltidsrast. Att anskaffa s. k. avbytare möter å helgdagsaftnar hart när oöverstigliga svårigheter. Härtill kommer att arbetstagare, som är

bosatt utom den ort, där den affärsrörelse bedrives, där vederbörande är anställd, ofta pläga göra framställning om att få sluta något tidigare för att hinna resa hem över helgen med ett tidigt tåg. Sådana framställningar söka arbetsgivarna i allmänhet tillmötesgå. Skulle emellertid regeringens förslag om att rast å en timme skall åtnjutas redan vid sex timmars arbete biträdas av riksdagen, torde möjligheten att medgiva personal att å helgdagsaftnar hemresa tidigare avsevärt försvåras. Det synes sålunda, som om förslaget även ur de anställdas synpunkt vore mindre lämpligt.

Vi förorda, att bestämmelserna angående raster fastställas i enlighet med vad de sakkunniga föreslå i 8 § 1 mom. i av dem framlagt förslag till arbetstidslag för detaljhandeln.

I propositionen föreslås, att lagen skall träda i kraft den 1 januari 1940. Detta gäller jämväl för sådana detaljhandelsföretag, inom vilka anställningsvillkoren regleras av vid nämnda tidpunkt ännu icke tilländalupna kollektivavtal. Departementschefen åberopar sig härvid av en inom socialstyrelsen utarbetad promemoria rörande giltighetstiden för vissa kollektivavtal. I denna promemoria uppräknas ett par tiotal kollektivavtal, som utlöpa vid en senare tidpunkt än 1 januari 1940, och departementschefen anser, att denna utredning ådagalägger, »att något nämnvärt praktiskt behov icke kan anses föreligga av en undantagsbestämmelse, innebärande att lagen icke skulle verka rubbning i avtal mellan arbetsgivare och arbetstagare, som gällde för viss, vid lagens ikraftträdande ännu icke tilländalupen tid».

Socialstyrelsens utredning ger emellertid icke tillnärmelsevis en fullständig bild av, hur avtalsläget inom detaljhandeln kan förväntas gestalta sig vid nästa årsskifte. Därest man velat påvisa, vilka kollektivavtal, som, *då undersökningen verkställdes*, utlöpte först efter årsskiftet 1939—40, måste det sägas, att undersökningen varit ganska meningslös. Inom handeln råder för närvarande en ytterst livlig avtalsverksamhet, och varje vecka slutas nya kollektivavtal för ett flertal detaljhandelsföretag. Härtill komma de många hundratal kollektivavtal, som i år kunna förutses bli automatiskt prolongerade på ytterligare ett år. Antalet tidsbestämda kollektivavtal inom detaljhandeln, vilka komma att löpa in på nästa år, torde approximativt kunna uppskattas till inmot tvåtusen. Vid sådant förhållande måste det vara välbetänkt att giva de avtalslutande parterna möjlighet att anpassa sina kollektiva överenskommelser efter det nya läge, som arbetstidslagen skapar. Att med ett penndrag försätta viktiga bestämmelser i gällande kollektivavtal ur kraft — bestämmelser, som kanske äro avgörande för avtalens utformning i andra delar — anse vi vara både principiellt oriktigt och till skada för relationerna mellan arbetsgivare och arbetstagare. På så sätt förfor man inte heller vid semesterlagens antagande. Det finnes icke någon anledning att visa mindre hänsynfullhet nu. Vi föreslå därför, att i en övergångsbestämmelse stadgas, att lagen icke skall bryta för viss tid gällande avtal, som löpa vid lagens ikraftträdande. Liksom vid semesterlagens införande förutsätta vi, att denna regel tillämpas sålunda, att arbetstidslagen dock skall gälla, därest avtalen utan uppsägning förlängas.

Vi övergår nu till Kungl. Maj:ts förslag till ny butiksstängningslag.

I 3 § i Kungl. Maj:ts förslag till butiksstängningslag stadgas beträffande den vanliga affärstiden följande:

»Å söckendag må butik hållas öppen för allmänheten från klockan 8 till klockan 19. Under tiden från och med den 10 till och med den 23 december må dock tiden för öppethållandet utsträckas till klockan 20».

Enligt vad vi inhämtat, är tendensen inom affärlivet, att den forcerade julhandeln icke börjar förrän den 15 december. Vid sådant förhållande synes det onödigt, att butikerna skola hållas öppna till klockan 20 före detta datum.

Vi hemställa därför, att 3 § första stycket i Kungl. Maj:ts förslag till butiksstängningslag erhåller följande ändrade lydelse: »Å söckendag må butik hållas öppen för allmänheten från klockan 8 till klockan 19. Under tiden från och med den 15 till och med den 23 december må dock tiden för öppethållandet utsträckas till klockan 20».

Enligt 4 § i Kungl. Maj:ts förslag till butiksstängningslag må butik, där handel idkas huvudsakligen med mejerivaror, ägg, margarin, bageri- och konditorivaror, pilsnerdricka, alkoholfria drycker, färsk frukt eller levande blommor å sön- eller helgdag hållas öppen för allmänheten mellan klockan 8 och klockan 10.

Enligt 5 § kan kommunal myndighet under vissa angivna villkor medgiva, att butik, där handel idkas huvudsakligen med mejerivaror, ägg, margarin, bageri- och konditorivaror, alkoholfria drycker, färsk frukt eller levande blommor hålles öppen å sön- och helgdag mellan klockan 10 och klockan 11 samt därutöver under högst två timmar å tid, då högmässogudstjänst icke hålles.

På grund av dessa stadgande kan ovannämnda kategori av butiker hållas öppna ej mindre än fem timmar å sön- och helgdag. Arbetstidsutredningen inskränker enligt 4 § i utredningens förslag till butiksstängningslag öppethållandet på sön- och helgdag för ifrågavarande butiker till två timmar mellan klockan 8 och klockan 10. Enligt 5 § i utredningens förslag till butiksstängningslag kan kommunal myndighet medgiva annan tid för öppethållande å sön- och helgdag, dock ej mellan klockan 11 och klockan 13.

Den betydande utsträckning av söndagshandeln, som Kungl. Maj:ts förslag kan medföra, måste enligt vår mening väcka betänkligheter. De anställda böra beredas största möjliga ledighet å sön- och helgdag. Enligt vårt förmenande bör det intresse, allmänheten till äventyrs kan ha av att å sön- eller helgdag inköpa varor under lägre tid, stå tillbaka för de anställdas berättigade önskemål om ledighet. Allmänhetens behov av att förrätta inköp av vissa varor å sön- och helgdag synes oss vara tillgodosett genom de bestämmelser för söndagshandeln, vilka förordas av arbetstidsutredningen. Att märka är även, att enligt den kungliga propositionen butiker, vilka *huvudsakligen* sälja ovannämnda varor, under vissa villkor äga hålla öppet fem timmar å sön- eller helgdag. Det förutsättes alltså, i motsats till vad de sakkunniga föreslagit, att butikerna, under den tid de hålla öppet, få sälja alla varor, som de ha i lager. Med hänsyn härtill väcker den föreslagna utsträckningen av söndagshandeln än starkare betänkligheter.

Vi förorda, att bestämmelserna för öppethållande av butik under sön- och helgdag fastställas i enlighet med vad arbetstidsutredningen föreslagit i 4 och 5 §§ i av utredningen framlagt förslag till butiksstängningslag för detaljhandeln.

Enligt 11 § i Kungl. Maj:ts förslag till butiksstängningslag skall polismyndighet under i paragrafen angivna förutsättningar meddela näringsidkare tillstånd att hålla butik öppen för allmänheten eller att annorstädes idka försäljning till allmänheten på tid, då sådant eljest icke är förenligt med bestämmelserna i butiksstängningslagen. Enligt arbetstidsutredningens förslag skulle sådant tillstånd meddelas av länsstyrelse. De sakkunniga anse önskvärt, att behandling av ansökningar om tillstånd till utsträckt affärstid sker efter *enhetliga* synpunkter beträffande större områden. Eljest skulle lätt ojämnheter och därmed orättvisa konkurrensförhållanden uppstå. Vi ansluta oss helt till de sakkunnigas synpunkter. Det kan icke vara lämpligt, att i angränsande kommuner ansökningar, varom här är fråga, handläggas efter skilda principer. Mot de sakkunnigas förslag talar visserligen, att länsstyrelsernas arbetsbörda redan nu är så betydande, att man bör sträva efter att icke ytterligare öka densamma. Man torde emellertid kunna utgå ifrån, att sedan de företag, vilka enligt 11 § ha rättighet ansöka om tillstånd till utsträckt affärstid, ingivit sina ansökningar och dessa behandlats, nya ansökningar endast i mindre omfattning skola inkomma. Någon avsevärd permanent ökning av länsstyrelsernas arbetsbörda medför sålunda icke ett bifall till de sakkunnigas förslag.

Vi tillåta oss sålunda förorda, att 11 § 1 mom. i Kungl. Maj:ts förslag till butiksstängningslag erhåller sådan ändrad lydelse, att tillstånd, varom här är fråga, i enlighet med de sakkunnigas förslag må beviljas av länsstyrelse.

Enligt 11 § 3 mom. 3) i Kungl. Maj:ts förslag till butiksstängningslag må utsträckt tid medgivnas för »försäljning i direkt anslutning till station för järnvägs- eller lufttrafik eller för mer betydande sjö-, spårvägs- eller busstrafik i den utsträckning, som kan anses betingad av de resandes behov; dock må tillståndet i regel avse försäljning endast av de under 1) nämnda varuslagen samt lagad mat, tobaksvaror och mindre pappersartiklar».

Enligt de sakkunnigas förslag skulle tillstånd till utsträckt affärstid endast medgivnas för »försäljning i direkt anslutning till station för mer betydande järnvägs-, spårvägs-, buss-, sjö- eller lufttrafik».

Kungl. Maj:ts förslag skiljer sig sålunda från de sakkunnigas därutinnan, att enligt Kungl. Maj:ts förslag utsträckt affärstid kan beviljas alla järnvägs- och lufttrafikstationer, medan enligt de sakkunnigas förslag tillstånd endast må beviljas »mer betydande» järnvägs- och lufttrafikstationer. Då ett stort antal järnvägsstationer äro av ringa betydelse och ha liten resandefrekvens, synes det icke motiverat, att tillstånd till utsträckt affärstid kan beviljas för försäljning i direkt anslutning till samtliga järnvägsstationer.

Vi hemställa att, i enlighet med de sakkunnigas förslag, 11 § 3 mom. 3) i Kungl. Maj:ts förslag till butiksstängningslag ändras därhän, att tillstånd till utsträckt försäljning enligt 11 § 1 mom. må beviljas för försäljning i direkt

anslutning till järnvägsstation endast i de fall, då järnvägsstationen är »mer betydande».

I anslutning till vad vi sålunda anfört, hemställa vi

beträffande Kungl. Maj:ts förslag till arbetstidslag för detaljhandeln

att 4 § erhåller en med 4 § i arbetstidsutredningens lagförslag överensstämmande lydelse;

att 7 § 1 mom. ändras så, att paragrafen erhåller den lydelse, som angives i arbetstidsutredningens lagförslag 7 § 1 mom.;

att från regeln om arbetsgivarens skyldighet att utgiva särskild ersättning för arbete å övertid skola undantagas dels nödfallsarbeten enligt 6 § och dels förberedelse- och avslutningsarbeten enligt 7 § 1 mom. i av oss föreslagen lydelse;

att övertidsersättning, så framt arbetsgivare och arbetstagare äro därom ense, må utbytas mot ledighet å ordinarie arbetstid, att uttagas senast inom tolv månader efter det övertidsarbetet utförts;

att 9 § ändras i överensstämmelse med 8 § 1 mom. i arbetstidsutredningens lagförslag;

att lagen icke skall verka rubbning i avtal mellan arbetsgivare och arbetstagare, som gälla för viss, vid lagens ikraftträdande ännu icke tilländalupen tid;

samt

beträffande Kungl. Maj:ts förslag till butikstängningslag

att 3 § första stycket erhåller följande ändrade lydelse: »Å söckendag må butik hållas öppen för allmänheten från klockan 8 till klockan 19. Under tiden från och med den 15 till och med den 23 december må dock tiden för öppethållandet utsträckas till klockan 20»;

att bestämmelserna för öppethållande av butik under sön- och helgdag utformas i anslutning till 4 och 5 §§ i arbetstidsutredningens lagförslag;

att sådant tillstånd, som i 11 § 1 mom. omförmäles, skall beviljas av länsstyrelse;

att 11 § 3 mom. 3) erhåller följande ändrade lydelse: »Försäljning i direkt anslutning till station för lufttrafik eller för mer betydande järnvägs-, sjö-, spårvägs- eller busstrafik må medgivas i den utsträckning, som kan anses betingad av de resandes behov; dock må tillstånd i regel avse försäljning endast av de under 1) nämnda varuslagen samt lagad mat, tobaksvaror och mindre pappersartiklar.»

Stockholm den 24 mars 1939.

Nils Holmström.

Eilif Sylwan.

John Björck.

Emil Andersson,

Jäger.

